

ВІННИЦЬКА МІСЬКА РАДА

Р І Ш Е Н Н Я

Від 29.03.2024 № 2231
м. Вінниця

43 сесія 8 скликання

Про хід виконання Програми археологічних досліджень на території населених пунктів, що входять до складу Вінницької міської територіальної громади, на 2022-2024 роки (зі змінами) у 2023 році

Враховуючи рішення міської ради від 24.12.2021 № 783 «Про затвердження Програми археологічних досліджень на території населених пунктів, що входять до складу Вінницької міської територіальної громади, на 2022-2024 роки» (зі змінами), з метою забезпечення стійкого, економічно ефективного та комплексного розвитку Вінницької міської територіальної громади, керуючись п. 22. ч. 1 ст. 26, ч. 1 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», міська рада

ВИРІШИЛА:

1. Інформацію директора департаменту архітектури та містобудування міської ради «Про хід виконання Програми археологічних досліджень на території населених пунктів, що входять до складу Вінницької міської територіальної громади, на 2022-2024 роки (зі змінами) у 2023 році» взяти до відома згідно з додатком до даного рішення.
2. Виконавчим органам міської ради забезпечити подальше виконання Програми в 2024 році.
3. Контроль за виконанням цього рішення покласти на постійні комісії міської ради з питань містобудування, будівництва, земельних відносин та охорони природи (А. Івашук).

Міський голова

Сергій МОРГУНОВ

**Про хід виконання Програми археологічних досліджень
на території населених пунктів, що входять до складу Вінницької міської
територіальної громади, на 2022-2024 роки у 2023 році**

На реалізацію заходів Програми археологічних досліджень на території населених пунктів, що входять до складу Вінницької міської територіальної громади, на 2022-2024 роки бюджетом Вінницької міської територіальної громади у 2023 році були передбачені кошти в сумі 699,637 тис. грн.

На виконання заходів вказаної Програми фактично освоєно в 2023 році 299,637 тис. грн., а саме на проведення археологічних досліджень на території пам'ятки архітектури та містобудування національного значення «Домініканський монастир» по вул. Соборній, 23/Мури (П. Осипенко, 1) (Спасо-Преображенського кафедрального собору) в м. Вінниці.

Археологічною експедицією Вінницького обласного краєзнавчого музею на замовлення департаменту архітектури та містобудування Вінницької міської ради було проведено археологічні дослідження на території пам'ятки архітектури та містобудування національного значення «Домініканський монастир» по вул. Соборній, 23/Мури (П. Осипенко, 1) (Спасо-Преображенського кафедрального собору) в м. Вінниці. В польових роботах брали участь студенти історичних факультетів Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського та Донецького Національного університету ім. Василя Стуса, які проходили археологічну практику на об'єкті.

Археологічні дослідження на вказаній території вже проводились у 2013-2018 роках на замовлення департаменту архітектури, містобудування та кадастру міської ради (2013-2015 рр.), департаменту архітектури містобудування міської ради (2018 р.) Інститутом археології Національної академії наук України (керівник експедиції – кандидат історичних наук Виногородська Л. І.). Розкопки проводилися методом закладання траншей та в подальшому розкопів-прирізок до них. Всього було відкрито 4 траншеї площею близько 340 кв. м та глибиною від 2,5 до 6,4 м. Тоді науковцями було встановлено існування дерев'яних споруд кінця XV - початку XVI ст. на території, яка пізніше належала Домініканському монастирю. Окрім того були виявлені різночасові поховання XVII-XIX ст., господарські споруди (льохи), архітектурні деталі споруд, які існували в часи побутування тут Домініканського монастиря, пічні кахлі, столовий посуд, монети тощо. Це засвідчує насиченість життя в осередку міста протягом XV-XX ст. По закінченні польових археологічних здійснювалась консервація розкопів з можливістю продовження досліджень у наступні роки.

Завданням археологічної експедиції Вінницького обласного краєзнавчого музею (керівник – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник ВОКМ Ольга Володимирівна Манігда) у 2023 р. було завершення досліджень 2018 р. з уточненням датування виявлених об'єктів.

Враховуючи той факт, що дослідження проводились в об'ємі, який переважно досліджений до материка протягом 2013-2018 рр., і більшість об'єктів відкрита та вибрана, у т. ч. центральна частина розкопу із залишками фундаментів, було вирішено поділити площу розкопу по довгій центральній осі на північну та південну частини та на сектори 2x5 м, довгою стороною орієнтовані по лінії північ – південь. Передбачалося дослідження кутів та заваленої частини стратиграфії всіх стінок розкопу. Загальна площа розкопу на рівні сучасної поверхні склала 183,8 м², по низу розкопа (-3,5 м від рівня сучасної поверхні) – 171,1 м². Роботи проводились в межах збереженого об'єму розкопу, жодних прирізок не здійснювалось. Фіксація об'єктів здійснювалась за допомогою лазерного тахеометра Nikon NPL-332. Зняття культурних нашарувань здійснювалось пошарово, вручну з фіксацією глибини залягання об'єктів та знахідок від нульового репера.

Силами МКП «Вінницький муніципальний центр містобудування і архітектури» в якості допомоги було здійснено топогеодезичну зйомку реперів розкопу для прив'язки до місцевості. Топографічна зйомка усіх деталей та досліджених об'єктів здійснена археологічною експедицією ВОКМ. Низьковисотна аерофотозйомка здійснювалась за допомогою квадрокоптера DJI Mavic AIR.

План польоту задавався таким чином: на обраний полігон площі закладався маршрут «подвійний ґрид» - обліт площі у напрямку північ – південь, а потім обліт цієї ж площі в напрямку схід – захід з перекриттям кожного кадру на 80 %. Зйомка ортофотопланів – автоматична. Висота обльоту – 10-100 м. Програмне забезпечення, за допомогою якого здійснювалося програмування польоту та зйомки, – Dron Deploy (менеджер планів польотів для квадрокоптерів, встановлений на смартфон).

Архівні дослідження тривали у травні 2023 р. та включали дослідження наукових звітів про польові археологічні дослідження на території Домініканського монастиря, проведені експедицією Інституту археології НАН України у 2013-2018 рр., під час яких були виявлені наступні об'єкти в межах Розкопу 1 (див. графічні матеріали до інформації):

2013 р. Траншея 2 (починаючи з 2014 р. – частина Розкопу 1):

- споруда 1 – залишки фундаменту XVIII-XIX (?) ст. з рваного каменю та цегли-пальчатки, що взята на фундамент з більш ранніх фундаментів (перепланування);
- споруда 2 – склеп (?), датування не визначене;
- споруда 3 – залишки фундаментів з тесаного каменю на вапняному розчині, поряд з фундаментом сліди опалубки; над спорудою та всередині – сліди зтілого дерева та сліди пожежі; стіна потинькована; з внутрішнього боку – сліди кладки та розвал кахельної груби (впала з дерев'яного другого поверху?); кахлі датовані кінцем XV - початком XVI ст. (дані потребують уточнення); споруда інтерпретована як залишки церкви або костюлу більш раннього часу, ніж зафіксовано писемними джерелами (?); знахідки – посуд XVI- XVII ст., кахлі коробчасті початку XVII ст.; споруда визначена як дерев'яна кінця XV – першої половини XVI ст., що згоріла та більше не відновлювалась; незрозуміло, чи належить ця споруда до мурованої стіни;
- виявлені 3 поховання XVII- XVIII ст. (пошкоджені);

на заселення території у XVI ст. вказують нечисленні знахідки цього часу та монета Сигізмунда Старого (1523-1524 рр.).

2014 р. Розкоп 1 – прирізано до Траншеї 2 2013 р. з північного боку, у розкопі зафіксовано:

- продовження Споруди 1 з Траншеї 2 2013 р. – фундамент XVIII-XIX ст. – кладка з рваного каменю з використанням цегли-пальчатки з більш раннього фундаменту;
- кладка з цегли XX ст.;
- Споруда 2 – з бутового каменю з фрагментами цегли на вапняно-піщаному розчині 1,2 м завширшки, з кладкою, яка примикає перпендикулярно – контрфорс (у 2013 р. зафіксована як споруда 3, траншея 2); рівчак, пов'язаний з будівництвом споруди, містить у заповненні матеріали XVI- XVIII ст.; також були знайдені фрагменти посуду XV-XVI ст., наконечник стріли XV-XVII ст.;
- з південного боку Споруди 2 і східного боку контрфорсу зафіксовано заповнення дерев'яної Споруди 3 (Траншея 2 2013 р.) без кладки, фіксується на рівні материка; збудована одночасно або раніше Споруди 2; являє собою підклет дерев'яної Споруди 2, датується першою половиною XVI ст.; поховання датуються XVIII ст.

2015 р. Прирізка до східної стінки Розкопу 1 2014 р.:

- Споруда 1 – нововиявлена у 2015 р., трапецієподібна в плані, врізана в материк, глибина 3,3-3,8 м від рівня материка; заповнення споруди – матеріал XVIII-XX ст.;
- Споруда 2 – виявлена у 2013 р., частково досліджена у 2014 р. (Споруда 2, Розкоп 1 2014 р.), обстежена її східна частина; споруда завершується у 0,18 м на захід від Розкопу 1 2015 р.; споруда завершується прямовисною засипкою фундаменту – фрагментами каміння та цегли у вапняному розчині; виявлена частина завершує орієнтовану широтно стіну з каміння та цегли на вапняково-глиняному розчині, яка стоїть на материковому суглинку; південний фас стіни – хаотична забутовка, північний – кам'яна забутовка із включенням битої цегли та дрібного каміння; висота стіни – 1,4 м, ширина – 1,2 м; стіна впущена у Споруду 3 2014 р., у верхню частину кладки впущено поховання 4 (2014 р.); у висновках до звіту вказано, що споруда може бути датована XVII – поч. XVIII ст. (мається на увазі виявлений фрагмент стіни з контрфорсом); досліджена східна частина та дно Споруди 3 заглиблені в материк; завершується Споруда 3 прямовисною стіною напівземлянкового приміщення; виявлене пониження зі сходу на захід у вигляді п'яти материкових сходинок; збоку від сходів – канавки від поздовжніх лаг; заповнення – матеріал XVI- XVII, XVII –XVIII ст., у великій кількості – фрагменти кахлів – мисок XV-XVI ст.; поховання № 1-3 - першої половини XVIII ст.

У 2023 р. польові роботи тривали з 19 червня по 07 серпня. Розпочалися дослідження після зняття захисного накриття (дерев'яні риштування із захисним накриттям зверху). Глибина розкопу на момент розкриття становила від -1 до -3 м від рівня сучасної поверхні.

В Розкопі 1 досліджено такі об'єкти (див. мал. 1):

1. Споруда 1 – залишки фундаментів культової (?) споруди кінця XVII – першої половини XVIII ст. та фундаментні рови споруди (назва та номер збережені за нумерацією експедиції 2013-2018 рр.);

2. Споруда 2 - залишки фундаментів споруди кінця XIX – першої половини XX ст.;
3. Споруда 3 – заглиблено споруда, досліджена експедицією у 2013-2014 рр.;
4. Споруда 4 – цегляний склеп (?) кінця споруди кінця XVII – початку XVIII ст.;
5. Об'єкт 1 – заглиблений зі сходишкою (досліджений частково - кінця XVI – XVII ст.;
6. Об'єкт 2 – могильна яма, що містила рештки п'ятьох поховань: поховання 3, 4, 5, 6, 7; поховання 5 і 6 датовані кінцем XVII – початком XVIII ст.;
7. Ями 1, 3 – об'єкти XX ст.; яма 2 - об'єкт, досліджений експедицією у 2013-2014 рр.;
8. Поховання 1 – скелет тварини в анатомічному порядку у шарі XVII – XIX ст. (сектор В6-В7 у стінці розкопу);
9. Поховання 2 – орієнтовно датоване XVIII ст.

Висновки.

Експедицією Вінницького обласного краєзнавчого музею у 2023 р. завершено дослідження будівельних конструкцій, виявлених експедицією Інституту археології Національної академії наук України у 2013-2017 рр. і у 2018 р. Далі вказуються лише об'єкти, досліджені у 2023 р.

1. Споруда 1, орієнтована по лінії захід-схід з контрфорсом з південного боку та залишками стіни з північного боку згодом інтерпретована як ремонт основної споруди Домініканського монастиря, здійснений у кінці XVII – першій половині XVIII ст. до часу побудови другого (кам'яного) комплексу монастиря. На це датування вказує спосіб забутовки внутрішнього об'єму стіни битою цеглою XVII–XVIII ст. (повторне використання), знахідки предметів матеріальної культури, виявлені у тілі фундаменту та фундаментних ровах, а також свідчення у писемних джерелах, завдяки яким існування та функціонування приміщення монастиря на початку та у середині XVIII ст. не викликають сумніву.

2. Споруда 2, виявлена у секторі А1-А2 в плані та А6-А7 (у стратиграфії північної стінки розкопу) – тимчасова споруда кінця XIX – початку XX ст., фундамент якої опущений в культурний шар XVII–XVIII ст. На її тимчасовість вказує як і спосіб зведення (не в материковому суглинку) так і хитка конструкція і спосіб забутовки внутрішнього простору стіни.

3. Споруда 3 – виявлена та досліджена експедицією Інституту археології Національної академії наук України у 2013-2015 рр. – дерев'яна двоповерхова споруда, що згоріла і не відновлювалась; датована XVI–XVII ст.

4. Споруда 4, виявлена у секторах В2-В5, інтерпретована як залишки цегляного склепу (крипти?), датованого кінцем XVII – серединою XVIII ст. Стіни склепу складені у нижніх шарах з тесаного каменю, у верхніх – з цегли-пальчатки XVII ст. Збережена західна стіна склепу з цілої цегли, заповнення культурного шару внутрішнього простору та виявлені поховання 5 та поховання 6 дозволяють датувати споруду вказаним часом. Окрім того, про наявність підземних захоронень та, що важливо, приміщень свідчать писемні джерела. Окрім того, сектор на

південь від основних фундаментів Домініканського монастиря у XVII–XVIII ст. був заповнений похованнями, кілька з яких досліджені експедицією Л. І. Виногородської протягом 2013-2015 р. Припускаємо, що основний масив цвинтаря під час функціонування дерев'яного Домініканського монастиря до зведення другого (кам'яного) комплексу розташовувався саме в районі виявленого склепу на південь від основних стін монастиря.

Виявлені монументальні рештки на сьогоднішній день є найбільш ранніми мурованими залишками споруд міста Вінниці та, на думку археологів, належать до комплексу Домініканського монастиря часу його функціонування у кінці XVII – першій половині XVIII ст. Такий об'єкт безперечно заслуговує на найпильнішу увагу з боку містян задля його збереження та вивчення у наступні роки.

Відповідно до сучасних стратегій розвитку міст у Європі та світі збереження, вивчення та експонування унікальної археологічної спадщини є пріоритетом, що засвідчує унікальність локальної історії, збереження витоків та фіксує час формування міста.

Об'єкти того часу фіксуються у середмісті Вінниці при рятівних дослідженнях, зокрема у 2021 р. за адресами вул. Мури, 7, вул. Монастирська, 17 і засвідчують розвинене міське життя у XVII–XVIII ст. навколо пагорбу, де функціонував Домініканський монастир. Неодноразове знищення комплексу монастиря та стан конструкцій спонукали Орден до розбудови потужнішого кам'яного комплексу, будівництво якого розпочалося у 1750 р. навколо першого комплексу, заснованого у 1624-1630 р. та ремонтаного наприкінці XVII – у першій половині XVIII ст.

Слід зазначити, що з метою влаштування консерваційного накриття об'єкта археологічних досліджень (пам'ятки архітектури та містобудування національного значення «Домініканський монастир» по вул. Соборній, 23/Мури (П. Осипенко, 1) (Спасо-Преображенського кафедрального собору) в м. Вінниці) та для збереження решток фундаментів об'єкта від подальшої руйнації під впливом зовнішніх факторів в бюджеті Вінницької міської територіальної громади на 2023 рік було передбачено 400,0 тис. грн. Даний захід виконано за рахунок коштів інвестора ПП «БОН ВІВАН» підрядником «ТД «Вінтрастінвест» на підставі рішення виконавчого комітету Вінницької міської ради від 21.12.2023 р. № 3336 «Про затвердження договору про забудову території».

Департамент архітектури та містобудування
Горбань Оксана Геннадіївна
Начальник відділу міського дизайну